

QUAN HỆ GIỮA NỘI DUNG VÀ HÌNH THỨC TRONG PHƯƠNG PHÁP TUYÊN TRUYỀN HỒ CHÍ MINH

HOÀNG QUỐC BẢO (*)

Bài viết tập trung phân tích mối quan hệ giữa nội dung và hình thức trong phương pháp tuyên truyền của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Theo tác giả, trong phương pháp tuyên truyền của Hồ Chí Minh, phản ánh chân thực nội dung là yếu tố cốt lõi, xuyên suốt, còn hình thức biểu hiện nội dung luôn ngắn gọn và dễ hiểu. Hai đặc điểm cơ bản này luôn gắn bó chặt chẽ, thống nhất với nhau và đó là cơ sở tạo nên nét đặc sắc, độc đáo cũng như tính hiệu quả trong phương pháp tuyên truyền của Người.

Suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh đã nghiên cứu, kế thừa và vận dụng thành công lý luận về phép biện chứng duy vật của học thuyết Mác - Lênin vào công tác tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân đấu tranh giành độc lập dân tộc và xây dựng chủ nghĩa xã hội. Cụ thể là, Người đã giải quyết hợp lý mối quan hệ giữa phản ánh chân thực nội dung với hình thức ngắn gọn, dễ hiểu trong phương pháp của mình nhằm không ngừng nâng cao hiệu quả tuyên truyền.

1. Quan điểm của Hồ Chí Minh về nội dung và hình thức trong phương pháp tuyên truyền

Lý luận về phép biện chứng duy vật mácxít đã chỉ rõ: *nội dung* là tổng hợp tất cả những mặt, những yếu tố, những quá trình tạo nên sự vật; còn *hình thức* là những phương thức tồn tại và phát triển của sự vật ấy, là hệ thống các mối liên hệ tương đối bền vững giữa các yếu tố của nó. Điều đó có nghĩa là, bất kỳ một sự vật nào cũng có hình thức bên ngoài nào đó, nhưng hình thức mà chủ nghĩa duy vật biện chứng đề cập đến trong cặp phạm trù nội dung và hình thức không phải chỉ là cái bề ngoài,

mà còn là hình thức bên trong của sự vật, tức là cơ cấu bên trong của nội dung.

Nghiên cứu toàn bộ hoạt động tuyên truyền, vận động cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, chúng ta thấy, nội dung trong hoạt động tuyên truyền của Người là tất cả những nguyên lý, lý luận của học thuyết Mác - Lênin và quan điểm, đường lối của Đảng, chính sách của Nhà nước cũng như toàn bộ truyền thống lịch sử, văn hóa của dân tộc và tinh hoa văn hóa nhân loại... Còn hình thức trong hoạt động tuyên truyền của Hồ Chí Minh không chỉ là cách thức thể hiện nội dung tuyên truyền của Người, mà chủ yếu là những hình tượng, những biểu tượng, ngôn ngữ, phong cách, bút pháp... để truyền đạt nội dung cho phù hợp với đặc điểm tâm lý và trình độ nhận thức của quần chúng nhân dân.

Vì thế, sự phản ánh chân thực nội dung trở thành yếu tố cốt lõi, xuyên suốt toàn bộ phương pháp tuyên truyền của Hồ Chí Minh. Bởi lẽ, sự phản ánh chân thực nội dung tự nó đã lột tả đầy đủ, làm rõ bản chất của sự vật trong hoạt động tuyên

(*) Tiến sĩ, Học viện Báo chí và Tuyên truyền, Học viện Chính trị - Hành chính Quốc gia Hồ Chí Minh.

truyền giúp cho quần chúng nhân dân dễ nhận thức được nội dung phức tạp của những khái niệm mới; trên cơ sở đó, hình thành niềm tin và hành động theo mục đích mà chủ thể tuyên truyền đã đặt ra. Quan điểm của Hồ Chí Minh về sự phản ánh chân thực nội dung là phải nói đúng sự thật, nói rõ sự thật, không được tô hồng hoặc bôi đen sự thật. Với quan điểm nhất quán đó, Hồ Chí Minh thường nói: “Có thể nào nói thế ấy, bộ đội và nhân dân ta cũng có nhiều cái hay để nêu lên, không cần bịa đặt ra”(1). Đồng thời, Người căn dặn cán bộ tuyên truyền phải “... chú ý một điều này nữa là bao giờ ta cũng tôn trọng sự thực. Có nói sự thực thì việc tuyên truyền của mình mới có nhiều người nghe”(2). Quán triệt nguyên tắc đó, các bài nói, bài viết của Hồ Chí Minh bao giờ cũng phản ánh chính xác và đúng sự thật về những nội dung thiết thực cho các tầng lớp nhân dân khác nhau ở những thời điểm lịch sử cụ thể nhất định.

Hình thức biểu hiện nội dung trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh luôn ngắn gọn, dễ hiểu. Đó là, khi nói hoặc viết phải luôn đảm bảo có đầu, có đuôi, phải cô đọng, hàm súc, không có từ thừa, chữ thừa và phù hợp với trình độ nhận thức của đối tượng. Nội dung tuyên truyền phải được thể hiện tối đa trong hình thức tối thiểu của ngôn từ, sao cho mỗi câu, mỗi từ đều nhằm hướng tới mục đích rõ ràng, Người nói: “Mình viết ra cốt để giáo dục, cổ động; nếu người xem mà không nhớ được, không hiểu được, là viết không đúng, nhằm không trúng mục đích. Mà muốn cho người xem hiểu được, nhớ được, làm được, thì phải viết cho đúng trình độ của người xem, viết rõ ràng, gọn gàng, không dùng nhiều chữ”(3). Tương tự như vậy, “nói phải cho gọn gàng, có đầu có đuôi, có nội dung. Nói ít nhưng nói cho thấm thía, nói cho chắc chắn thì

quần chúng thích nghe hơn”(4). Theo Người, “do trình độ của đại đa số đồng bào ta không cho phép đọc dài, điều kiện giấy mực của ta không cho phép viết dài và in dài, hơn nữa phải tiết kiệm thì giờ của mọi người... nên viết ngắn chừng nào tốt chừng ấy”(5). Chính vì thế, nhiều ý tưởng lớn trong các bài nói, bài viết trong hoạt động tuyên truyền của Hồ Chí Minh đã được Người trình bày khái quát, cô đọng bằng những câu rất ngắn, giống như những câu châm ngôn. Những sự việc phức tạp cũng được Người trình bày bằng những lời lẽ ngắn gọn, chỉ với một vài từ hoặc một vài hình ảnh đã giúp cho quần chúng nhân dân dễ dàng nắm bắt được nội dung tuyên truyền.

Từ khi trở thành đảng viên Đảng Cộng sản Pháp cho đến lúc trở về cõi vĩnh hằng, Hồ Chí Minh hoạt động không mệt mỏi để tuyên truyền chủ nghĩa Mác - Lênin và chủ trương, đường lối, chính sách của Đảng cho quần chúng nhân dân. Vì vậy, khi xem xét hoạt động tuyên truyền của Người không thể coi đó là hiện tượng nhất thời, mà phải xét nó với tính cách một quá trình bao gồm những giai đoạn liên tục, kế tiếp nhau. Đồng thời phải xem nó là chuỗi dài nhân quả, giai đoạn trước là tiền đề, là điều kiện cho giai đoạn sau và giai đoạn sau là kết quả của giai đoạn trước. Bởi lẽ, dựa trên cơ sở lý luận của học thuyết Mác - Lênin và những kinh nghiệm của mình trong hoạt động thực tiễn, Hồ Chí Minh đã lựa chọn được phương pháp tuyên truyền phù hợp với hoàn cảnh lịch sử của nước ta trong những giai đoạn cụ thể. Có thể nói, trong

(1) Hồ Chí Minh. *Toàn tập*, t.7. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2000, tr.118.

(2) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.4, tr.151.

(3) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.7, tr.119.

(4) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.7, tr.121.

(5) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.7, tr.117.

bất cứ giai đoạn cách mạng nào Hồ Chí Minh cũng giải quyết thỏa đáng mối quan hệ giữa việc phản ánh chân thực nội dung với hình thức ngắn gọn, dễ hiểu trong phương pháp của mình để nâng cao hiệu quả tuyên truyền.

2. Sự gắn kết và thống nhất giữa phản ánh chân thực nội dung với hình thức ngắn gọn, dễ hiểu trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh

Quan điểm về việc phản ánh chân thực nội dung với hình thức ngắn gọn, dễ hiểu nêu trên cho thấy rõ sự thống nhất, gắn bó khăng khít giữa chúng và trở thành nguyên tắc trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh. Bởi lẽ, trong hoạt động tuyên truyền, để chuyển tải nội dung đến với quần chúng nhân dân, bao giờ Người cũng lựa chọn hình thức diễn đạt ngắn gọn, dễ hiểu. Chẳng hạn, trong những năm 20 của thế kỷ XX, để phản ánh chân thực tội ác của chủ nghĩa thực dân nhằm nhanh chóng tuyên truyền, thức tỉnh nhân dân ở các nước thuộc địa và nhân dân chính quốc, Hồ Chí Minh đã sử dụng hình thức viết báo. Các tác phẩm của Người đăng trên các báo: *Người cùng khổ*, *Nhân đạo*, *Thư tín quốc tế*, *Đời sống công nhân*... là những tác phẩm rất ngắn gọn, dễ hiểu. Bằng những sự kiện có thật, những chứng cứ chân thực với hình thức thể hiện ngắn gọn nhưng sắc sảo và trí tuệ, Hồ Chí Minh vừa đứng ở vị trí của người quan tòa, vừa đứng ở vị trí của những người bị áp bức, bóc lột để tố cáo chế độ thực dân và thức tỉnh nô lệ. Với nội dung chân thực và hình thức ngắn gọn, dễ hiểu, các tác phẩm đó được coi là những “viên đại bác” bắn vào thành trì của chủ nghĩa thực dân.

Hình thức thể hiện nội dung mà Hồ Chí Minh đã sử dụng trong các tác phẩm báo chí luôn chính xác. Điều đó khiến các bài

nói, bài viết của Người bao giờ cũng hàm chứa nhiều thông tin, mang tính chính xác, tính thuyết phục cao và đem lại cho đối tượng tuyên truyền những nhận thức mới. Có thể khẳng định rằng, sự thống nhất giữa việc phản ánh chân thực nội dung với hình thức biểu đạt ngắn gọn, dễ hiểu đó đã tạo ra những nét mới, làm cho các bài nói, bài viết của Hồ Chí Minh luôn đúng, luôn hay, đầy tính sáng tạo. Đó cũng là tiền đề, là điều kiện để nội dung tuyên truyền cách mạng đi thẳng vào lòng người, chinh phục con tim khối óc của quần chúng nhân dân, thúc đẩy họ hành động theo mục đích tuyên truyền mà Hồ Chí Minh đã đặt ra.

Việc phản ánh chân thực nội dung thống nhất và gắn bó với hình thức ngắn gọn, dễ hiểu trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh còn được thể hiện rất rõ thông qua mục đích, nội dung tuyên truyền khác nhau. Chẳng hạn, khi cần phản ánh sâu sắc, cụ thể, có hệ thống bản chất của bọn thực dân tự xưng là kẻ đi “khai hóa văn minh” cho các dân tộc khác và khơi dậy ý thức đấu tranh cách mạng của nhân dân, Hồ Chí Minh đã viết những tác phẩm vạch trần bản chất xấu xa, bỉ ổi của bọn đế quốc, thực dân. Trong đó, điển hình nhất là tác phẩm *Bản án chế độ thực dân Pháp*.

Hoặc trong thời kỳ đầu truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin về nước, Hồ Chí Minh đã viết tác phẩm *Đường cách mệnh*. Tác phẩm này đã phản ánh chân thực những nội dung cơ bản của học thuyết Mác - Lênin cũng như phương hướng vận động của cách mạng Việt Nam, nhưng do đặc điểm hoàn cảnh lịch sử của đất nước, Hồ Chí Minh cũng chỉ trình bày những tư tưởng cách mạng dựa trên quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, như đối tượng cách mạng, lực lượng cách mạng, đảng cách mạng với những chiến lược, sách lược đấu tranh

giành độc lập dân tộc, v.v. chỉ trong 60 trang sách. Những vấn đề phức tạp trong học thuyết Mác - Lênin chỉ được tuyên truyền gia tăng theo sự phát triển của phong trào cách mạng trong nước, trình độ phát triển của tiếng Việt và khả năng nhận thức của quần chúng nhân dân. Đến thời điểm nhất định, Người mới chọn và dịch những tác phẩm của các nhà kinh điển mácxít ra tiếng Việt, để tuyên truyền trong quần chúng nhân dân. Rõ ràng, đến thời kỳ này Hồ Chí Minh không dừng lại ở hình thức tuyên truyền mà chuyển thẳng những tư tưởng cách mạng của các nhà kinh điển đến với quần chúng lao động bị áp bức, bóc lột nhằm nâng cao trình độ lý luận và hoàn thiện dần tri thức lý luận về chủ nghĩa Mác - Lênin cho đội ngũ cán bộ, đảng viên và quần chúng nhân dân trong cả nước.

Đặc biệt hơn, do yêu cầu phải trình bày nội dung một cách đơn giản, để cho nhân dân dễ thuộc, dễ nhớ, Hồ Chí Minh đã lựa chọn hình thức diễn ca để tóm tắt một cách cô đúc nhất toàn bộ lịch sử nước nhà, từ ngày dựng nước đến trước ngày 19 tháng 8 năm 1945 chỉ bằng hơn 200 câu thơ lục bát. Sự kết hợp tài tình giữa yêu cầu khoa học với yêu cầu nghệ thuật trong hoạt động tuyên truyền nhằm vào loại đối tượng với hơn 90% dân số sống trong đói nghèo và mù chữ thì nhất thiết nội dung phản ánh chân thực gắn bó với hình thức thật ngắn gọn, dễ hiểu phải trở thành yêu cầu bức thiết đầu tiên. Đồng thời, nó phải đáp ứng nhu cầu trang bị kiến thức mới và hình thành nhận thức đúng đắn về lịch sử đất nước cho nhân dân. Hồ Chí Minh đã dùng phương pháp sáng tác thơ văn để chuyển tải nội dung chính trị, nhưng lại rất truyền cảm, dễ hiểu, dễ truyền miệng. Tác phẩm này vừa kết thúc một hành trình của sử ca truyền thống, vừa mở ra những trang mới gắn

quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin với yêu cầu của cách mạng nước nhà.

Nhìn chung, nội dung các bài nói, bài viết của Hồ Chí Minh từ những tác phẩm lý luận cách mạng, các bài báo, các bài phát biểu tại hội nghị, những lời kêu gọi, thư thăm hỏi, những bài thơ tuyên truyền cổ động đến bản di chúc cuối đời đều rất ngắn gọn. Người đã nhiều lần nhắc nhở cán bộ tuyên truyền rằng, nói hay viết cốt là để “giáo dục, giải thích, cổ động” để “phục vụ quần chúng”; do vậy, phải luôn chú ý đến mối quan hệ biện chứng giữa người nói với người nghe, giữa người viết với người đọc. Có như vậy, mới đạt được hiệu quả cao.

Ngắn gọn, dễ hiểu trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh không chỉ thể hiện trong khuôn khổ hình thức bề ngoài và nội dung trình bày trong các tác phẩm mà còn được thể hiện ở từng câu văn trong các tác phẩm đó. Những câu văn được Hồ Chí Minh sử dụng để diễn đạt nội dung trong các tác phẩm rất ngắn gọn. Có nhiều câu Người sử dụng không trọn một dòng, ít khi gặp câu dài. Trong hoạt động tuyên truyền, dù nói hay viết, bao giờ Người cũng giải quyết hợp lý hai yêu cầu: *một là*, trình bày, diễn đạt nội dung bằng những câu văn ngắn gọn; *hai là*, phải chuyển tải hết những nội dung cần nói, cần viết. Điều này tưởng chừng dễ, nhưng không phải ai cũng thực hiện được. Có người nói mãi, viết mãi mà người nghe, người đọc không hiểu được nội dung của bài nói, bài viết. Cách tuyên truyền như vậy đã được Hồ Chí Minh cảnh báo: “Nhiều người cứ tưởng mình viết gì, nói gì, người khác cũng đều hiểu được cả. Thật ra không hoàn toàn như thế. Dùng cả một đoạn chữ Hán, dùng từng đống từ lá, nói hoặc viết theo cách Tây, mỗi câu dài dằng dặc, thì quần chúng hiểu sao được?”(6). Tư tưởng chỉ đạo của Hồ Chí

(6) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.5, tr.300.

Minh về phương pháp tuyên truyền là phải nói câu ngắn và viết câu ngắn. Nói, viết câu ngắn để cho quần chúng dễ hiểu, dễ nhớ, nhất là khi trình độ văn hóa của đại đa số công - nông - binh chưa cao. Muốn cho câu văn khi nói, khi viết ngắn gọn nhưng đủ ý, Hồ Chí Minh yêu cầu cán bộ tuyên truyền phải chăm chỉ học tập và rèn luyện. Theo Người, học trong nhà trường, học trong sách vở chưa đủ mà phải học trong thực tiễn cuộc sống, quần chúng nhân dân. Người biết rõ nhận thức là một quá trình, phải trải qua hoạt động và bằng hành động mới thấy được điểm yếu, điểm mạnh của mình. Từ đó rút kinh nghiệm bổ sung, sửa chữa cho mình mau tiến bộ và trở nên hoàn thiện hơn. Đối với cách nói, cách viết cũng vậy, muốn ngắn gọn cho quần chúng dễ hiểu, dễ nhớ phải “đi vào quần chúng”, phải hiểu biết quần chúng, phải tôn trọng quần chúng và đối xử với họ như những người bạn thân thiết. Để đạt được yêu cầu ngắn gọn, dễ hiểu nhưng phản ánh đầy đủ, chân thực nội dung tuyên truyền, Hồ Chí Minh đề ra một số nguyên tắc phải thực hiện trong phương pháp tuyên truyền như sau:

Một là, giải quyết hợp lý mối quan hệ giữa người nói với người nghe, giữa người viết và người đọc. Trong hoạt động tuyên truyền, dù nói hay viết, bao giờ Hồ Chí Minh cũng tự hỏi, tự trả lời các câu hỏi: tuyên truyền cho ai? Tuyên truyền cái gì? Tuyên truyền để làm gì? Tuyên truyền bằng cách nào? Người khẳng định: “Nếu không như vậy, thì cũng như cố ý không muốn cho người ta nghe, không muốn cho người ta xem”(7). Do đó, khi nói cũng như khi viết phải nhằm điểm chính mà nói, mà viết. Trước khi nói, khi viết phải suy nghĩ và chuẩn bị đề cương để nói, để viết.

Chuẩn bị đề cương của bài nói, bài viết là tài liệu quan trọng nhất của người cán bộ tuyên truyền. Đề cương vừa thể hiện kết cấu logic, vừa thể hiện nội dung cần nói,

cần viết, đồng thời phản ánh một hệ thống định hướng để triển khai nội dung trong quá trình nói, viết. Suy nghĩ, chuẩn bị đề cương để giúp cho cán bộ tuyên truyền nói chính xác, nói đầy đủ, nói đúng, nói ngắn gọn những điều cần nói, cần viết. Người căn dặn cán bộ tuyên truyền: “Chúng ta muốn tuyên truyền quần chúng, phải học cách nói của quần chúng, mới nói lọt tai quần chúng... Vì cách nói của dân chúng rất đầy đủ, rất hoạt bát, rất thiết thực, mà lại rất giản đơn. Anh em đi tuyên truyền không học được cách nói đó, cho nên khi viết, khi nói khô khan, cứng nhắc, không hoạt bát, không thiết thực”(8).

Hai là, chú ý sửa chữa bài viết để loại bỏ từ thừa, ý thừa. Trong hoạt động tuyên truyền, Hồ Chí Minh còn đặt ra yêu cầu: “Viết rồi thì phải đọc đi, đọc lại. Thấy cái gì thừa, câu nào, chữ nào thừa thì bỏ bớt đi...”(9). Phương pháp sửa chữa bài viết cho ngắn gọn được phản ánh qua các bản thảo của Hồ Chí Minh đã được công bố hiện đang lưu trữ tại Bảo tàng Hồ Chí Minh, Bảo tàng Cách mạng Việt Nam... Các bản thảo đó được Hồ Chí Minh viết tay hoặc đánh máy, sau đó sửa chữa lại bằng bút mực. Đọc các văn bản đó, chúng ta thấy Người rất thận trọng và suy nghĩ rất kỹ khi bỏ đi những từ thừa, ý thừa trong bản thảo. Những câu văn được Người gạch bỏ từ thừa, chi tiết thừa trở thành những câu ngắn gọn hơn, chính xác hơn nhưng không mất đi giá trị và ý nghĩa ban đầu. Trình bày nội dung vấn đề ngắn gọn là một giá trị đặc sắc trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh.

Ba là, diễn đạt nội dung theo văn phong hội thoại. Để đảm bảo tính ngắn gọn trong

(7) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.5, tr.300.

(8) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.5, tr.301.

(9) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.7, tr.120.

hoạt động tuyên truyền, Hồ Chí Minh thường nói, viết theo kiểu văn phong hội thoại. Đồng thời, Người vận dụng một cách linh hoạt, nhuần nhuyễn, sinh động các loại câu: câu hỏi, câu kể, câu cảm thán, câu mệnh lệnh... Thậm chí, một loại câu cũng được Người sử dụng trong nhiều trường hợp với những mục đích khác nhau. Chẳng hạn, nhiều khi Hồ Chí Minh dùng câu hỏi để dẫn dắt vấn đề. Những câu hỏi mà Người đặt ra bao giờ cũng phù hợp với sự băn khoăn, mà trong thực tế nhân dân đang cần tìm lời giải đáp. Trên cơ sở ấy, Người đưa ra những lời giải thích, chứng minh hết sức ngắn gọn và hướng dẫn họ đi theo đường lối cách mạng của Đảng.

Ví dụ, khi tuyên truyền vận động quần chúng nhân dân xây dựng chủ nghĩa xã hội, Hồ Chí Minh nói: “Muốn tiến lên chủ nghĩa xã hội thì phải phát triển kinh tế và văn hóa. Vì sao không nói phát triển văn hóa và kinh tế? Tục ngữ ta có câu: Có thực mới vực được đạo, vì thế kinh tế phải đi trước. Nhưng phát triển để làm gì? Phát triển kinh tế và văn hóa để nâng cao đời sống vật chất và văn hóa của nhân dân ta”(10). Có những câu hỏi được Hồ Chí Minh sử dụng để kết luận sau khi vấn đề được chứng minh rõ ràng, như: “Số người Việt Nam thất học so với số người trong nước là 95%, nghĩa là hầu hết người Việt Nam mù chữ. Như thế tiến bộ làm sao được?”(11). Phương pháp tuyên truyền của Hồ Chí Minh hết sức ngắn gọn. Nó không chỉ kết hợp chặt chẽ giữa lý và tình, giải quyết đúng đắn vấn đề giai cấp và vấn đề dân tộc mà còn giải đáp thỏa đáng những vấn đề do thực tế đặt ra. Cách đặt câu ngắn gọn đã trở thành nét đặc sắc trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh, làm cho các bài nói, bài viết của Người giản dị, sâu sắc, dễ nhớ, dễ gây ấn tượng cho quần chúng nhân dân.

Bốn là, phê phán cách nói dài, viết dài nhưng không có nội dung. Để đảm bảo tính ngắn gọn, dễ hiểu nhưng phản ánh chân thực nội dung trong hoạt động tuyên truyền, Hồ Chí Minh thường xuyên phê bình cách viết dài, nói dài. Theo Người, nói dài, viết dài không những làm hao công tốn tiền của nhân dân mà còn làm hư hỏng tư tưởng và phong cách làm việc của cán bộ. Đó là biểu hiện tai hại của tệ quan liêu. Mà tệ quan liêu lại là nguồn gốc, là cội rễ của nạn tham ô, lãng phí. Đặc biệt, Hồ Chí Minh rất nghiêm khắc phê bình cách nói dài, viết dài mà không có nội dung cụ thể. Người nói: “Viết làm gì dài dòng mà rỗng tuếch như thế. Chỉ có một cách trả lời là: Quyết không cho quần chúng xem. Vì đã dài lại rỗng, quần chúng trông thấy đã lắc đầu, ai còn dám xem nữa. Kết quả chỉ để cho những ai vô công rồi nghề xem, và người xem cũng mắc phải thói xấu như người viết”(12).

Tuy nhiên, cần phải hiểu rõ tư tưởng chỉ đạo của Hồ Chí Minh về nói ngắn và viết ngắn. Theo Người, không phải cái gì cũng ngắn mới tốt. Ngắn hay dài phụ thuộc vào hoàn cảnh và đối tượng, tùy thuộc vào nội dung và vai trò chủ động của cán bộ tuyên truyền. Trong hoạt động tuyên truyền của mình, không phải câu nào, vấn đề nào Hồ Chí Minh cũng tìm cách rút cho ngắn lại. Có trường hợp, khi trình bày, nhiều vấn đề đã được Người viết cho dài thêm để nâng cao giá trị tư tưởng của đoạn văn. Trong bản thảo “Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến” Hồ Chí Minh viết: “Bất kỳ đàn ông đàn bà, bất kỳ người già người trẻ. Hễ là người Việt Nam thì phải đứng lên đánh thực dân cứu Tổ quốc”. Đây là tư tưởng

(10) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.10, tr.59.

(11) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.4, tr.36.

(12) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.5, tr.299.

toàn dân kháng chiến của Người. Nhưng nếu chỉ nói toàn dân thì quá chung chung và trừu tượng. Bởi vậy, Người đã cụ thể hóa tư tưởng này bằng cách viết thêm cụm từ “không phân chia đảng phái, tôn giáo, dân tộc” sau cụm từ “người già, người trẻ”. Cách diễn đạt này mới chỉ rõ vấn đề nóng hổi và tầm quan trọng của cuộc kháng chiến trong khái niệm toàn dân khi nhiệm vụ giải phóng dân tộc được đặt ra cao hơn hết thảy.

Hồ Chí Minh không phê phán lối nói dài, viết dài mà chủ yếu phê phán lối nói dài, viết dài nhưng không có nội dung, Người nói: “Viết dài mà rỗng thì không tốt. Viết ngắn mà rỗng cũng không hay. Chúng ta phải chống tất cả những thói rỗng tuếch. Nhưng trước hết phải chống thói rỗng tuếch mà lại dài. Tục ngữ có câu “đo bò làm chuông”, “đo người may áo”. Bất kỳ làm việc gì cũng phải có chừng mực. Viết và nói cũng vậy. Chúng ta chống là chống nói dài viết rỗng. Chứ không phải nhất thiết cái gì cũng phải ngắn mới tốt. Viết và nói, cố nhiên phải ngắn gọn. Song trước hết phải có nội dung, phải chữa bệnh nói dài, viết rỗng”(13).

Như vậy, tính ngắn gọn, cô đọng, hàm súc trong cách nói, cách viết của Hồ Chí Minh là sự kế thừa có chọn lọc và phát huy phương pháp tuyên truyền của người phương Đông và của dân tộc Việt Nam trong hoàn cảnh mới. Đây cũng chính là sự luyện tập công phu của Hồ Chí Minh ngay từ những ngày đầu tham gia hoạt động chính trị, phát biểu tham luận trước cử tọa hoặc viết những bài báo tuyên truyền. Những kinh nghiệm trong cách nói, cách viết đã được Người tổng kết và khái quát thành hệ thống các nguyên tắc, chuẩn mực cụ thể. Có thể nói, đây là sự tổng kết đạt tới đỉnh cao về lý thuyết trong khi nói và viết của Hồ Chí Minh và đã được Người truyền dạy cho cán bộ tuyên truyền. Nói

dài, viết dài mà thiếu nội dung là hoàn toàn xa rời những lời căn dặn của Hồ Chí Minh, là đi ngược lại phương pháp tuyên truyền của Người.

Từ sự phân tích trên ta thấy, việc phản ánh chân thực nội dung vừa là một đặc trưng trong hoạt động tuyên truyền của Hồ Chí Minh, vừa là một đặc trưng của tư tưởng, lý luận Hồ Chí Minh; đồng thời, đó còn là tính đúng đắn, chính xác, khách quan, phản ánh xu thế hợp thời đại của tư tưởng Hồ Chí Minh. Nội dung chân thực cũng chính là tư tưởng tôn trọng sự thật, chân lý, gắn với động cơ, tâm hồn, tình cảm Hồ Chí Minh. Nó biểu hiện cả tính khoa học, đạo đức, chính trị của Hồ Chí Minh. Còn hình thức ngắn gọn, dễ hiểu chính là cách diễn đạt của tư tưởng đạt tới mức hàm súc, cô đọng và tính bản chất của thông tin, cái cốt lõi của tư tưởng; đồng thời, cũng phù hợp với đặc điểm của quá trình nhận thức, tâm lý của quần chúng nhân dân và yêu cầu của thực tiễn. Đây cũng chính là cái bản chất trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh, là tư chất, là phong cách Hồ Chí Minh - con người của hành động, nhà tư tưởng của dân, gắn bó với đời sống thực tiễn. Phản ánh chân thực nội dung luôn luôn thống nhất và gắn bó khăng khít với hình thức ngắn gọn, dễ hiểu trong phương pháp tuyên truyền Hồ Chí Minh. Hai yếu tố này cũng thường xuyên hỗ trợ, tác động lẫn nhau để không ngừng nâng cao hiệu quả tuyên truyền. Đây cũng là một trong những đặc trưng tiêu biểu trong hoạt động tuyên truyền của Hồ Chí Minh. Trong thời đại ngày nay, đặc trưng này vẫn giữ nguyên giá trị và mang tính thời sự, đòi hỏi đội ngũ cán bộ tuyên truyền của Đảng cần phải nghiên cứu, học tập, kế thừa và phát huy nó trong hoàn cảnh mới. □

(13) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.5, tr.300.